

İBN HATİB en-NÂSİRİYYE

(ابن خطيب الناصرية)

Ebü'l-Hasen Alâüddin Alî
b. Muhammed b. Sa'd et-Tâi
el-Cibrîni el-Halebî
(ö. 843/1440)

Fıkıh âlimi, kadı ve tarihçi.

774 (1372) yılında Halep'te doğdu. Tay kabilesine mensup olduğu için Tâi, ailesi Halep yakınlarındaki Beytülçibrin'den geldiği için Cibrîni nisbesini almıştır. Muh-temelen babası veya dedelerinden biri Beytülçibrin'deki el-Medresetü'n-Nâsiriyye'de müderrislik ve büyük camilerden birinde hatiplik yaptığından İbn Hatîb en-Nâsiriyye adıyla meşhur olmuştur.

İlim tahsiline küçük yaşlarda başlayan İbn Hatîb, Kur'an'ı hifzetikten sonra hadis ve fıkha dair bazı temel eserleri de ezberledi. İlk ilmî seyahatini babasıyla birlikte 785'te (1383) Kudüs'e yaptı. Daha sonra 803'te (1401) Kahire, Dimaşk, Ba'lebek ve Trablus'a gitti. İlk hocaları babası ile Ahmed b. Abdülaziz b. Murahhal'dır. Ayrıca fakih Şemseddin Muhammed b. Ali b. Ebü'l-Berekât, Abdullah b. Muhammed en-Nahrîrî, Sirâceddin el-Bulkî-nî, Ahmed el-Hamevî ve Muhammed el-Yümnî'den kıraat; Muhammed b. Selmân el-Harrât ve Halepli Cemâleddin Yûsuf b. Hatîb el-Mansûriyye'den Arapça, fıkıh, fıkıh usulü, nahiv ve tefsir; Muhammed b. İsmâil el-Bâbî'den ferâiz; Muhibbuddin Ebü'l-Velîd İbnü's-Şihne'den meânî ve beyân; Veliyyüddin el-İrâkî ve Burhâneddin el-Halebî'den hadis ve tarih dersleri aldı.

Şâfiî mezhebine mensup olan İbn Hatîb'e Dimaşk kadılığı teklif edilmiş, ancak İbn Hatîb, memleketi Halep'te kalmayı ve orada hizmet vermeyi düşündüğünden teklifi kabul etmemişti. Bunun üzerine 816'da (1413) Halep kadılığına getirildi. 824'te (1421) Kahire'ye, oradan da Trablusşam'a geçti ve yine kadılık yaptı. Bir yıl sonra Halep'teki görevine döndü, ayrıca Câmiu'l-kebir'in imam-hatipliğini üstlendi; bu arada pek çok öğrenciye hadis dersleri verdi. İbn Hacer el-Askalânî 836 (1433) yılında Halep'e geldiğinde kendisiyle görüşmüş ve birbirlerinden hadis rivayet etmişlerdir (*İnbâ'ü'l-gumr*, I, 4). 842 yılının sonunda (Mayıs 1439) Memlûk Sultanı el-Melikü'z-Zâhir Çakmak onu görevden aldıysa da birkaç ay sonra yerine iade etti. 15 Zilkade 843'te (18 Nisan 1440) Halep'te vefat eden İbn Hatîb (Sehâvî, III, 307) hayatta iken Bâbülmekân'ın dışına yaptırıldığı türbesine gömüldü.

İbn Hatîb farklı görüşleri de inceleme-si, delilleri araştırması, güzel konuşması ve isabetli fetvalar vermesiyle tanınan bir ilim adamı ve kadı idi. Kendisine bir mesele sorulduğunda genellikle herhangi bir kitaba bakmadan isabetli şekilde fetvasını yazardı. Hz. Peygamber'in sıretini okur ve okuturdu. İlmî otoritesinin yanında iyi huylu ve halkla diyalog kurabilen bir kişi olduğu kaydedilir. Devlete elinden geldiği kadar hizmet etmiş ve bunun karşılığında genellikle maaş almamıştır. Döneminin âlimleri ondan övgüyle bahsetmişlerdir.

Eserleri. İbn Hatîb'in hadis, tefsir, fıkıh ve tarih alanlarında çeşitli eserler kaleme aldığı belirtilmekteyse de bunlardan sadece biri günümüze ulaşmıştır. *ed-Dürü'l-müntehab fî (tekmileti) Târîhi Haleb* adını taşıyan eser, Kemâleddin İbnü'l-Adîm'in *Buğyetü't-taleb fî târihi Haleb*'ine yazılan bir zeyildir. *Hediyyetü'l-ârifin*'de adı *ed-Dürü'l-müntehab fî zeyli Buğyeti't-taleb fî târihi Haleb* şeklinde geçmektedir (I, 732). Halepli meşhur kişilerin biyografilerinin alfabetik olarak yer aldığı eserin başlıca nüshaları Süleymaniye (Lâleli, nr. 2036) ve Berlin (nr. 9791) kütüphanelerinde bulunmaktadır (diğer nüshalar için bk. Brockelmann, GAL, II, 43). İbn Hacer el-Askalânî Halep'e geldiğinde eseri incelemiş ve birtakım ilâvelerde bulunmuştur (*İnbâ'ü'l-gumr*, I, 4). Kitap, Sourdell gibi bazı müellifler tarafından Ebü'l-Fazl İbnü's-Şihne'ye nisbet edilmişse de bu doğru değildir. Meçhul bir müellif, İbnü's-Şihne'nin *Nüzhetü'n-nevâzır fî ravzi'l-menâzır* adlı eserinin başına İbn Hatîb'in *ed-Dürü'l-müntehab*'ının mukaddimesini eklemiş, daha sonraki müstensihler de kitabın adının *ed-Dürü'l-müntehab* olduğunu sanarak bu şekilde kaydetmişlerdir (İbnü's-Şihne, neşredenin girişi, s. s-^a; Râgıb et-Tabbâh, I, 31). *ed-Dürü'l-müntehab* Ahmed b. Muhammed ve oğlu Muhammed (ö. 1010/1601) tarafından *el-Müntehab mine'd-Dürri'l-müntehab* adıyla iki cilt halinde ihtisar edilmiştir (Râgıb et-Tabbâh, I, 23-24).

İbn Hatîb'in kaynaklarda adı geçen diğer eserleri de şunlardır: *et-Tibetü'r-râîha fî tefsiri'l-Fâtîha*, *Da'vü'l-başı-re fî şerhi hadîsi Berîre*, *Şerhu hadîsi Ümmi Zer*, *Şerhu kû'atin mine'l-Envâr fî'l-fıkıh*, *Şerhu Bed'i'n-nizâm li'bnî's-Sâ'ânî*, *Siretü'l-Mü'eyyed*, *Müntehâbât min Kitâbi'l-Kevâkibi'l-vaqî'e* (Şevkânî, I, 476-477; Râgıb et-Tabbâh, V, 234; Brockelmann, GAL, II, 43; Ziriklî, V, 160).

BİBLİYOGRAFYA :

Yâkût, *Mu'cemü'l-büldân*, I, 519; II, 101; İbn Hacer, *İnbâ'ü'l-gumr*, I, 4; Aynî, *'İkdü'l-cümân* (nşr. Abdürrâzık et-Tantâvî), Kahire 1989, s. 550; Necmeddin İbn Fehd, *Mu'cemü's-şüyûh* (nşr. Muhammed ez-Zâhî), Riyad 1402/1982, s. 179-181; İbnü's-Şihne, *Târîhu Haleb: Nüzhetü'n-nevâzır* (nşr. Keiko Ohta), Tokyo 1990, neşredenin girişi, s. s-^a; Sehâvî, *ed-Da'vü'l-lâmi'*, III, 303-307; *Keşfü'z-zunûn*, I, 249; İbnü'l-İmâd, *Şezerât*, VII, 247; Şevkânî, *el-Bedrü't-tâli'*, I, 476-477; Ahlwardt, *Verzeichnis*, IX, 287; *Hediyyetü'l-ârifin*, I, 731-732; Râgıb et-Tabbâh, *'İlâmü'n-nübelâ' bi-târîhi Halebi's-sehbâ'*, Halep 1923-25, I, 21, 23-24, 31; V, 224-234; Brockelmann, GAL, II, 42-43; *Suppl.*, II, 30; *İzâhu'l-meknûn*, II, 89; Ziriklî, *el-A'lâm*, V, 160-161; Kehhâle, *Mu'cemü'l-mü'ellifin*, VII, 200; Fuâd Seyyid, *Fihrisü'l-mahtûâtü'l-muşavvere*, Kahire 1957, II, 56-57; Nüveyhiz, *Mu'cemü'l-müfessirin*, I, 381-382; D. Sourdell, "İbn al-Şihna", *EP* (İng.), III, 938.

AHMET AĞIRAKÇA

İBN HATİBÜDDEHŞE

(ابن خطيب الدهشة)

Ebü's-Senâ Nürüddin Mahmûd
b. Ahmed b. Muhammed
el-Feyyûmî el-Hamevî
(ö. 834/1431)

Muhaddis, fakih ve edip.

750 (1349) yılında Suriye'nin Hama şehrinde dünyaya geldi. 760'ta (1359) doğduğu da zikredilmiştir (İbn Kâdî Şühbe, IV, 109). Yukarı Mısır'ın Feyyûm kasabası-ndan olan ve daha sonra Hama'ya yerleşip Hatîbüddehşe diye anılan (*DİA*, XII, 516-517) babasına nisbetle İbn Hatîbüddehşe lakabıyla tanındı. İlk öğrenimini Hama'da yaptı; küçük yaşta Kur'an'ı ezberledi. Ardından tahsil için Suriye ve Mısır'a gitti. Hadis, fıkıh, edebiyat ve nahivde kendini yetiştirdikten sonra 809 (1406) yılından itibaren ders vermeye başladı; hayatının büyük bir kısmını öğretimle ve fetva vermekle geçirdi. Talebesi İbn Hacer el-Askalânî'nin belirttiğine göre ilmî ve ahlâkî kişiliğiyle Hama'nın mümtaz bir şahsiyeti oldu (*İnbâ'ü'l-gumr*, VIII, 249).

İbn Hatîbüddehşe, Memlûk Sultanı Şeyh el-Mahmûdî'nin sır kâtibi Kadı Nâsirüddin el-Bârizî'nin aracılığı ile Hama kadılığına tayin edildi ve on yıl kadar (1412-1422) bu görevde kaldı. Melik Eşref Barsbay sultan olunca görevinden alındı. Bundan sonra ilmî çalışmalarına devam etti ve Kâsımiyye Medresesi'nde ders verdi. Dalgınlığı sebebiyle bazı nakillerinde gevşek davrandığı ileri sürülen (Sehâvî, X, 130) İbn Hatîbüddehşe'nin şiir yazdığı belirtilir. İbn Hatîbüddehşe 17 Şevval 834'te (28 Haziran 1431) Hama'da vefat etti.